

overcoming the speech defects caused by the inborn cleft palate while working with children under the early school age.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2014 р.

Статтю прийнято до друку 30.03.2014 р.

УДК: 376-056.36:331.548

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ

Кузнецова Т.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент

На сучасному етапі розвитку суспільства важливою проблемою є пошук нових форм підготовки дітей з проблемами у психофізичному розвитку до активного життя, оптимізація процесів їх адаптації та соціалізації. Успішність процесів адаптації та соціалізації залежить від того, як швидко випускник спеціальної школи зможе пристосуватися до вимог суспільства, до умов існування. Гуманізм відносно до таких дітей полягає навчання їх трудової професії, навичкам самообслуговування і налагоджування побуту, формування в них життєво необхідних знань, умінь і навичок.

Дійовим засобом рішення цієї проблеми є профорієнтаційна робота, яка дуже тісно пов'язана з майбутньою долею тих учнів, які навчаються в допоміжній школі, адже після закінчення навчального закладу їхній подальший життєвий шлях залежить від того, наскільки вони адаптуються у сучасному суспільстві та працевлаштуються, щоб приносити користь своїй державі та оточуючим, тобто стати «повноважним» громадянином своєї країни, а не бути відчуженою від соціуму особистістю.

Вплив профорієнтаційної роботи на адаптацію та соціалізацію розумово відсталих учнів розглядалися в працях В.І. Бондара, Т.О. Власової, О.М. Граборова, Г.М. Дульнева, В.Ю. Карвяліса, Є.О. Ковальової, Л.С.Мирського, В.Г. Петрової, К.М. Турчинської, О.П. Хохліної та інших.

У процесі профорієнтаційної роботи в учнів формуються життєво необхідні функції, а саме: пізнавальна діяльність, мотиваційна сфера, комунікативні навички та рухова активність. Ці питання розглядали такі вчені, як Т.О. Власова, Г.М. Дульнев, В.І. Лубовський, Г.М. Мерсіянова, М.С. Певзнер, Б.І. Пінський, Ж.І. Шиф та інші.

В дослідженнях В.І. Бондара, І.М. Бгажнокової, В.В. Злотоверх, В.Ю. Карвяліса, Г.М. Мерсіянової, Г.П.Озерської, К.В. Рейди, І.В. Татьянчикової, В.С. Товстоган, О.П. Хохліної та ін. розглянуті питання здійснення індивідуального підходу у процесі трудового навчання та профорієнтації, концептуальних підходів до визначення корекційного і навчального значення у профорієнтаційній роботі, удосконалення структури професійно-трудової підготовки учнів допоміжної школи та готовність школярів до самостійного життя.

Проте саме у самостійному житті випускники допоміжної школи часто стикаються з проблемами, які їм важко подолати самостійно. Це такі проблеми, як працевлаштування, можливість витримати конкуренцію в умовах ринкової економіки, володіти достатнім рівнем трудових умінь та навичок для утримання на робочому місці і т.п. Тому важливим є питання так організувати профорієнтаційну роботу, щоб сформувати в учнів справжній інтерес до професії, бажання досконалого оволодіння нею, прагнення активно та плідно працювати за цією професією.

Таким чином, актуальність теми дослідження обумовлена як плануванням профорієнтаційної роботи в допоміжній школі, визначенням нових підходів до її змісту й організації, так і формуванням в учнів допоміжної школи позитивного ставлення до професій з якими їх знайомлять.

Метою дослідження є виявлення динаміки зміни інтересу учнів допоміжної школи до професій які вони отримують і визначення ефективних засобів формування та збереження цього інтересу протягом всіх років навчання.

Ми припустили, що система спеціальних заходів, щодо професійної орієнтації учнів допоміжної школи, що ставить за мету не тільки надання інформації про коло професій, але і сприяє особистісному розвитку учнів, формуванню в них здатності співвідносити свої індивідуально-психологічні особливості і можливості з вимогами професій, які зазначені у шкільному навчальному процесі, буде сприяти підвищенню та збереженню інтересів в учнів старших класів до професій, які вони отримують у школі та зробить профорієнтаційну підготовку достатньо ефективною.

З метою вивчення ставлення учнів допоміжної школи до професій і виявлення шляхів формування цього інтересу був проведений констатувальний експеримент, який вирішував наступні завдання:

- визначити особливості організації та проведення профорієнтаційної роботи в допоміжній школі;
- проаналізувати взаємозв'язок різних навчальних предметів з профорієнтаційною роботою в допоміжній школі ;

- визначити заходи з профорієнтаційної роботи у навчально-виховному процесі допоміжної школи;
- простежити, як змінюється інтерес учнів з 5-го по 9-й класи до професій, які вони отримують.

Аналіз результатів констатувального експерименту показав, що від молодших до старших класів знання розумово відсталих учнів про професії значно підвищується, коло професій, які приваблюють учнів, виходить за межі професій, якими вони оволодівають в школі. Проте змінюється й інтерес учнів до професій. Якщо у 5-у класі дітям подобаються ті професії, яким їх починають навчати, то в 9-у класі цей інтерес значно знижується. Так на питання про те, як вони відносяться до професій, з якими їх знайомлять вчителя, 77% учнів 5-го класу виявили інтерес і позитивне ставлення до професій, які надає школа – швачка, столяр, маляр. 23% учнів 5-го класу відповіли, що ці професії їм не до вподоби і вони хочуть бути продавцями (вчителями і т.п.). 7% п'ятикласників виявили байдуже ставлення до майбутньої професії. У відповідях розумово відсталих учнів 9-го класу відмітився знижений інтерес до швейної, малярної та столярної справи. Незначна кількість учнів 9-го класу (20%) хочуть працювати за цими професіями. Більшість з них (75%) мріють працювати за іншими професіями (автомеханік, лікар, бармен, вчитель, директор, актор, бізнесмен та ін.), 5% дев'ятикласникам байдуже ким працювати. Поступово від молодших до старших класів інтерес розумово відсталих учнів до професій, які вони отримують в школі, знижується, бажання працювати за одержаною професією згасає. До того ж учні старших класів неадекватно оцінюють свої потенційні можливості щодо рівня знань та умінь, необхідних для оволодіння бажаними професіями.

При визначенні питання проведення профорієнтаційної роботи на різних уроках (математики, української мови, природознавства, труда та інші) та в позаурочну годину, ми отримали позитивні відповіді від всіх учителів та вихователів. Вчителів зазначали, що, наприклад, на уроках труда значний час витрачається на профорієнтацію учнів, а уроки математики дають можливість використовувати елементи профорієнтаційної роботи. Вихователі стверджують, що на виховних годинах цілеспрямовано обговорюють питання професійного спрямування взагалі, а також професійного визначення тих професій, якими учні оволодівають в школі. При цьому вчителі і вихователі застосовують наступні засоби впливу на учнів: розповіді, бесіди, художня література (60%), практичні вправи (31%), екскурсії на підприємства (7%) та зустрічі з представниками підприємств (2%). Таким чином, педагоги при плануванні та проведенні профорієнтаційної роботи, більше спрямовані на використання словесної інформації, ніж на практичну діяльність та наочність, що сприяє підвищенню інтересу розумово відсталих учнів до широкого кола різних професій, але значно знижує інтерес до професій, які надає школа.

Профорієнтаційна робота у допоміжній школі має бути спрямованою не лише на ознайомлення учнів з професіями, головне – це формування та збереження у них стійкого інтересу до професії, яку вони отримують в школі, зацікавлення діяльністю, пов'язаною з цією професією, виховання позитивного ставлення до професійних обов'язків, бажання працювати за цією професією.

Для вирішення поставлених завдань ми розробили систему заходів, метою яких було сформувати у розумово відсталих учнів позитивне ставлення до професій, які надає школа, показати роль цих професій для соціального середовища взагалі і для учнів зокрема. Важливим ми вважали розширення знань та розвиток навичок саме з тих професій, на які спрямована спеціальна школа, показати учням значущість цих професій та здійснити практичну реалізацію отриманих професійних знань, умінь та навичок, що сприятиме підвищенню інтересу учнів до цих професій. Вся робота проводилася у три етапи.

Метою першого етапу було збагачення учнів знаннями з трудового навчання за напрямком шкільних професійних спрямувань та визначення їх значення для суспільства.

На цьому етапі стояли наступні завдання:

- розширити знання і кругозір учнів за шкільними професійними напрямками;
- довести учням про значимість реалізації професійних знань для суспільства і для них зокрема;
- зацікавити учнів допоміжної школи до вивчення кола професій, які можна отримати в школі.

Основними формами роботи на цьому етапі стали: у 7-му класі – бесіди, екскурсії; у 8-му класі – бесіди, уроки порад, зустрічі з представниками підприємства, диспути, свята присвячені професіям; у 9-му класі – зустрічі з працівниками професійно-освітніх закладів, перегляд фрагментів кінофільмів про можливості додаткового заробітку з урахуванням професійних умінь; диспути, обговорення професійно-життєвих ситуацій, які пов'язані з професійним спрямуванням.

Метою другого етапу було практична реалізація професійних знань, умінь та навичок розумово відсталих учнів. На цьому етапі основним є розширення і закріплення сформованих професійних знань, умінь та навичок у процесі виконання практичної діяльності.

Завдання другого етапу:

- розширити практичну діяльність учнів за професійними напрямками;
- закріпити у свідомості учнів професійні знання, уміння і навички;

- простежити за реалізацією професійних дій учнів на практиці;
- підвищити в учнів інтерес до практичної діяльності.

Основними формами роботи на цьому етапі були: у 7-му класі – гуртки, творчий конкурс; у 8-му класі – гуртки, професійно-ділові ігри; у 9-му класі – гуртки, трудові акції.

Метою третього етапу було розширення в учнів допоміжної школи відповідних професійних якостей та формування належного ставлення до професій шкільного спрямування і до людей-працівників.

Завдання третього етапу:

- збагатити й удосконалити професійні якості особистості, а саме: колективність, відповідальність, терплячість, охайність, творчість, дисциплінованість, самостійність дій;
- прищеплювати відповідне ставлення до трудового процесу;
- виховувати почуття поваги до професії, можливості оцінити її корисність для суспільства і свою зокрема;
- виховувати шанобливість та повагу до людей-працівників.

Основними формами роботи на цьому етапі були: у 7-му класі – святкові вечори, години спілкування; у 8-му класі – свята, урок порад, бесіда; у 9-му класі – професійно-життєві ситуації, диспут, суспільно корисна праця.

Поетапність розподілу заходів дає можливість дотримуватися системи та різноманітності про їх застосуванні, враховувати вікові особливості учнів, особливості їх психофізичного розвитку та професійно-трудова підготовку. Тому 7-й клас виступає, як базова ланка, 8-й і 9-й класи – як визначальні етапи профорієнтаційного навчання.

Після проведення експериментального навчання ми зазначили позитивні результати, зокрема інтерес до професій, які отримують у школі та бажання працювати за ними у самостійному дорослому житті проявили переважна більшість учнів 7–9-х класів. На питання про ставлення до професій, з якими їх знайомлять в школі виявили інтерес 57% учнів, приблизно 38% учнів старших класів виявили бажання працювати у майбутньому за іншими професіями, 5% учнів були байдужі до будь-якої професії. Після проведення спеціального навчання ми визначили, що з віком (7-й, 8-й, 9-й класи) розумово відсталі учні в більшій мірі переходять до самостійної діяльності, ніж користуються допомогою при виконанні будь-якого завдання, що значно відмічається на їх поступовій відповідальності у професійному спрямуванні, а також формується їхнє гідне ставлення до професій, які надає допоміжна школа. Навіть коли учні й користуються допомогою при виконанні того чи іншого завдання, вони демонструють те, що в них є зацікавлення до трудової діяльності в напрямках столярної, малярної та швейної справи, інтерес до шкільної професійної діяльності, вони виконували роботу з великим бажанням та задоволенням. Це свідчить про те, що в учнів є прагнення до подальшого опанування знаннями і навичками з професійної діяльності, яке може розповсюдитися за межі навчального закладу і стати першою сходинкою до соціальної адаптації у сучасному суспільстві.

Аналіз результатів формувального експерименту показав, що поетапна робота, яка проводилася систематично як на уроках, так і на виховних заходах, дає можливість реалізовувати різноманітні форми роботи, які сприяють ефективному проведенню профорієнтації у допоміжній школі та формуванню та збереженню інтересу розумово відсталих учнів до професій, які вони отримують у школі.

Література

1. **Бондар В. І.** Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності / В.І. Бондар. – К.: Рад. школа, 1988. – 128 с. 2. **Карвялис Я.Я.** Правильний вибор професии во вспомогательной школе - залог успешной подготовки детей к жизни / Я.Я. Карвялис // Дефектология, 1976. – № 5. 3. **Мерсіянова Г.В.** Професійно-трудова підготовка учнів допоміжної школи / Г.В. Мерсіянова // Дефектологія. – 2001. №1. – С. 45-47. 4. **Мерсіянова Г.В.** Індивідуальний підхід у процесі трудового навчання розумово відсталих учнів / Г.В.Мерсіянова // Дефектологія. – 2007. – №2. – С.22-26. 5. **Хохліна О.П.** Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку / О.П. Хохліна. – К.: Педагогічна думка, 2000. – 288 с.

References

1. **Bondar V. I.** Pidgotovka uchniv dopomizhnoyi shkoli do samostiyanoi trudovoyi diyalnosti / V.I. Bondar. – K.: Rad. shkola, 1988. – 128 s. 2. **Karvyalis Ya.Ya.** Pravilnyiy vyibor professii vo vspomogatel'noy shkole - zalog uspeshnoy podgotovki detey k zhidni / Ya.Ya. Karvyalis // Defektologiya, 1976. – № 5. 3. **Mersiyanova G. V.** Profesiyno-trudova pidgotovka uchniv dopomizhnoyi shkoli / G.V. Mersiyanova // Defektologiya. – 2001. №1. – S. 45-47. 4. **Merslyanova G. V.** Individualniy pidhid u protsesi trudovogo navchannya rozumovo vidstalih uchniv / G.V.Mersiyanova // Defektologiya. – 2007. – №2. – S.22-26. 5. **Hohlina O. P.** Psihologo-pedagogichni osnovi korektsiyanoi spryamovanosti trudovogo navchannya uchniv z vadami rozumovogo rozvitku / O.P. Hohlina. – K.: Pedagogichna dumka, 2000. – 288 s.

Кузнецова Т.Г. Профорієнтаційна робота як засіб збереження професійного інтересу розумово відсталих учнів

У статті розглянуті питання організації та проведення роботи з професійної орієнтації учнів допоміжної школи на

уроках та в позаурочну годину. На основі аналізу спеціальної літератури та результатів констатувального експерименту визначено проблемні моменти цієї роботи у практиці допоміжної школи, які пов'язані зі зниженням від молодших до старших класів інтересу учнів до професій, з яких вони отримують знання, уміння та навички. Запропоновано спеціальні заходи, які сприятимуть не лише формуванню професійного інтересу учнів з порушеннями інтелектуального розвитку вже на початкових етапах трудового навчання, а й підвищенню та збереженню цього інтересу протягом всіх років навчання і після випуску зі школи (під час працевлаштування), що в свою чергу зробить профорієнтаційну підготовку достатньо ефективною. Серед основних етапів профорієнтаційної роботи в умовах класної та позакласної роботи визначено: розширення у розумово відсталих учнів знань з професій і можливість їх застосування в сучасному житті, практична реалізація професійних знань, умінь та навичок, розширення відповідних професійних якостей та формування належного ставлення до професій шкільного спрямування і до людей, які займаються цими професіями.

Ключові слова: профорієнтаційна робота, розумово відсталі учні, збереження професійного інтересу.

Кузнецова Т.Г. Профориентационная работа как средство сохранения профессионального интереса умственно отсталых учащихся

В статье рассмотрены вопросы организации и проведения работы по профессиональной ориентации учащихся вспомогательной школы на уроках и на внеклассных мероприятиях. На основе анализа специальной литературы и результатов констатирующего эксперимента определены проблемные моменты этой работы в практике вспомогательной школы, которые связаны со снижением от младших к старшим классам интереса учащихся к профессиям, по которым они получают знания, умения и навыки. Предложена система мероприятий, способствующих не только формированию профессионального интереса учащихся с нарушением интеллектуального развития уже на начальных этапах трудового обучения. А и повышению и сохранению этого интереса на протяжении всех лет обучения и после выпуска из школы (во время трудоустройства), что. В свою очередь сделает профориентационную подготовку достаточно эффективной. Среди основных этапов профориентационной работы в условиях классной и внеклассной работы предложено: расширение знаний по профессиям и возможность их использования в современной жизни, практическая реализация профессиональных знаний. Умений и навыков, расширение соответствующих профессиональных качеств и формирование позитивного отношения к профессиям, получаемым в школе, а также к людям этих профессий.

Ключевые слова: профориентационная работа, умственно отсталые учащиеся, сохранение профессионального интереса.

Kuznetsova T. G. Professional orientation work as a means of preserving the professional interest of mentally retarded students

In the article there is investigated the problem of the organization and conduct of the professional orientation work of students at special school at the lessons and at the extracurriculum time. On the basis of the analysis of special literature and the conducted stating experiment there are defined the problem moments of the given work in the practice of special school, the stated problems are connected with the decrease of the interest of students to the professions where they get knowledge, skills and abilities from the junior classes to the senior ones. There are offered the special measures that will promote not only to the formation of the professional interests of students with impaired intellectual development at the early stage of labour studies, but also will enhance and preserve this interest during all the years of study and after leaving school (during their employment), which in turn will make professional orientation training effective. Among the main stages of the professional orientation work in the conditions of class and extracurriculum work there are determined: the increase of the knowledge of occupations and their application in modern life, the practical realization of professional knowledge and skills, the expansion of the professional qualities and the formation of the proper attitude toward school professions and people - workers with mentally retarded pupils at special school.

Keywords: professional orientation work, mentally retarded students, preservation of the professional interest.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014 р.

Статтю прийнято до друку 25.02.2014 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Дмитрієва І.В.

УДК: 378:376-056.26

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Мартинчук О.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Модернізація освітньої системи України відбувається згідно з демократичними соціальними перетвореннями і пріоритетами сьогодення, які зумовлюють потребу суттєвого оновлення змісту, форм і методичного забезпечення підготовки фахівців на засадах компетентнісного підходу до роботи в нових умовах. На сучасному етапі змінюються вимоги до підготовки фахівців у галузі корекційної освіти. У зв'язку з активним впровадженням інклюзивної форми навчання в освітній процес дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів наразі виникла потреба у якісній підготовці майбутніх вчителів-логопедів до роботи в нових умовах.

Реалізація компетентнісного підходу в професійній підготовці вчителя-логопеда до інклюзивного